

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА» У МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

IMPROVEMENT OF THE METHOD OF CONDUCTING PRACTICAL CLASSES IN THE DISCIPLINE “FIRE TRAINING” OF FUTURE LAW ENFORCEMENT EMPLOYEES

Чабаненко Ю.С., асистент кафедри кримінально-правових дисциплін

Криворізький факультет

Національного університету «Одеська юридична академія»

Мельник О.М., викладач кафедри соціально-політичних та економічних дисциплін

Криворізький факультет

Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті представлені особливості навчання професійних навичок стрільби студентів і курсантів спеціальностей 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність» закладів вищої освіти України шляхом удосконалення методики проведення практичних занять із дисципліни «Вогнева підготовка».

Авторами розглянуті деякі питання практичної підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів у частині впевненого і безпечного поводження з вогнепальною зброєю під час майбутньої службової діяльності. До уваги пропонується методика навчання студентів і курсантів стрільби з табельної зброї, а також методика швидкого вилучення пістолета з кобури і навчання техніки стрільби в обмежений час. Пропонуються різні форми стрілецьких тренувань, ефективні шляхи і методи навчання. З метою підвищення ефективності оволодіння навичками вогневої підготовки студентами і курсантами автори пропонують використовувати на заняттях з вогневої підготовки когнітивні методи навчання, засновані на моделюванні умов, максимально наближених до реальних.

Відзначено, що на заняттях з вогневої підготовки необхідно більше уваги приділяти практичним методам навчання, в ході яких є можливість самостійної і безпосередньої роботи зі зброєю, позаяк при цьому процес освоєння і набуття практичних навичок стрільби значно вищий. Розглянуто окремі види спеціальних вправ та тренувань у разі проведення навчальних занять зі стрільби.

З'ясовано, що використання сучасних технологій під час навчання стрільби має великі перспективи. На підставі проведеного аналізу обґрунтовано необхідність поліпшення підготовки і впровадження сучасної матеріально-технічної бази для якісного та ефективного проведення практичних занять з дисципліни «Вогнева підготовка» у процесі створення системи навчання професійного володіння вогнепальною зброєю, яка повністю відповідає би вимогам, які висуваються практичною діяльністю співробітників поліції на сучасному етапі.

Ключові слова: правоохоронні органи, вогнепальна зброя, вогнева підготовка, практичне навчання стрільби, стрілецькі тренування, методики навчання стрільби, формування навичок.

The article presents the peculiarities of teaching professional shooting skills to students and cadets of specialties 081 “Law” and 262 “Law Enforcement” of higher education institutions of Ukraine by improving the methodology of practical classes in the discipline “Fire Training”.

The authors consider some issues of practical training of future law enforcement officers in terms of safe and secure handling of firearms during future service activities. The method of training students and cadets to shoot from a service weapon, as well as the method of rapid removal of the pistol from the holster and training in shooting techniques for a limited time. Various forms of shooting training, effective ways and methods of training are offered. In order to increase the effectiveness of mastering the skills of fire training by students and cadets, the authors propose to use in fire training classes cognitive teaching methods based on modeling conditions as close as possible to real.

It is noted that in fire training classes it is necessary to pay more attention to practical training methods, during which there is a possibility of independent and direct work with weapons, as the process of mastering and acquiring practical shooting skills is much higher. Some types of special exercises and trainings during shooting training are considered.

It has been found that the use of modern technology in shooting training has great potential. Based on the analysis, the need to improve the training and implementation of modern material and technical base for quality and effective practical training in the discipline “Fire training” in the process of creating a system of training in professional firearms, which would fully meet the requirements of practical activities police officers at the present stage.

Key words: law enforcement agencies, firearm, fire training, practical shooting training, shooting training, shooting training methods, formation of skills.

Постановка проблеми. Для виконання покладених на поліцію обов'язків щодо захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII наділив співробітників Національної поліції України широкими правами щодо застосування різних заходів державного примусу [1]. Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати заходи примусу, серед яких є застосування вогнепальної зброї. Отже, одним з важливих складників у підготовці висококваліфікованого працівника Національної поліції України є вогнева підготовка.

Згідно з Наказом МВС України «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» № 50 від 26.01.2016, основними завданнями вогневої підготовки є [2]:

– вивчення матеріальної частини зброї, її тактико-технічних характеристик, заходів безпеки у разі поводження з нею, а також порядку і правил її застосування та використання;

– формування та вдосконалення у поліцейських практичних навичок умілого та безпечного поводження з вогнепальною зброєю (швидкісне діставання пістолета з кобури та приведення його в бойову готовність, виконання пострілу, усунення затримок під час стрільби тощо);

– виконання прийомів швидкісної стрільби в різних умовах, з різних положень, з перенесенням вогню по мішенях тощо;

– навчання правильно застосовувати зброю в реальних умовах оперативно-службової діяльності.

Для успішного вирішення цих завдань майбутнім правоохоронцям, крім високих моральних, фізичних і психологічних якостей, також необхідно мати якісні практичні

навички користування вогнепальною зброєю і навички стрільби. Тому одним із важливих завдань викладання дисципліни «Вогнева підготовка» у ЗВО, які готують випускників спеціальностей 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність», а особливо в освітніх закладах МВС України, є формування у майбутніх співробітників правоохоронних органів постійної готовності до застосування зброї, уміння у складній ситуації приймати правильні рішення і домагатися переваги над супротивником, а також вироблення таких особистісних якостей, як сміливість, рішучість, уміння моментально розпізнавати небезпеку і реагувати на неї, не втрачаючи самовладання, приймати правильні рішення.

На сучасному етапі розвитку суспільства і держави виникла об'єктивна необхідність переоцінки значної кількості наявних дотепер уявлень про завдання, форми і методи професійної освіти загалом, у тому числі системи підготовки студентів і курсантів освітніх організацій України до виконання завдань, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї. Наявні нині методичні розробки з навчання вогневої підготовки майбутніх співробітників правоохоронних органів вимагають постійного вдосконалення. Такі завдання постають перед освітніми організаціями системи МВС через постійно зростаючу криміногенну обстановку, а також у зв'язку зі змінами, що відбуваються у правоохоронних органах, де від поліцейського вимагають високого рівня самовіддачі й універсальності.

Рівень професійної підготовки та, як наслідок, кваліфікація майбутнього поліцейського, його компетентність залежать насамперед від рівня засвоєння ним таких споріднених спеціалізованих дисциплін, як тактико-спеціальна підготовка, вогнева підготовка та спеціальна фізична підготовка. Нині підрозділи Національної поліції потребують кваліфікованих кадрів, які на високому рівні засвоїли навчальні дисципліни, серед яких чільне місце посідає вогнева підготовка. Потреба практичних підрозділів у якісній первинній підготовці поліцейських зумовлює необхідність удосконалення навчальних методик [3, с. 221].

Однак більшість студентів і курсантів, не маючи практичного досвіду служби, не досить серйозно під час навчання ставляться до вогневої підготовки, мають незначне уявлення про професійну значущість комплексу знань, умінь і навичок, що містять поняття «володіння зброєю»; вони не усвідомлюють серйозності наслідків, які можуть виникнути внаслідок невмілого або неправильного поводження зі зброєю. Тому основною метою сучасної методики підготовки є навчання практичних навичок стрільби всього контингенту студентів і курсантів, незважаючи на індивідуальні особливості і здібності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна компетентність майбутніх співробітників поліції є предметом постійного інтересу дослідників. Істотне значення мають роботи, у яких розглядаються проблеми професійної підготовки працівників правоохоронних органів, а також курсантів і студентів освітніх організацій, серед них – В.В. Бондаренко, Х.О. Воробець, В.Є. Гурський, Ю.В. Корсаков та інші. Комплексний підхід до навчання вогневої підготовки з використанням інноваційних технологій та сучасних провідних методик розглядали у своїх працях Л.В. Ващук, М.В. Гришин, А.М. Кравчук, О.Ю. Лавров, К.С. Навроцька, М.М. Руденко, В.І. Семеник, Д.Х. Штофель та інші вчені.

Формулювання цілей. З огляду на постійне підвищення вимог до професійної підготовки майбутніх захисників правопорядку *метою* цієї статті є вивчення сучасних форм, методів, новітніх засобів проведення занять з подальшою перспективою вдосконалення методики проведення практичних занять з дисципліни «Вогнева підготовка», що сприятиме наближенню навчального процесу до вимог, що висуваються до поліцейського у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Вогнева підготовка є самостійною дисципліною й одночасно входить до системи професійно-службової та фізичної підготовки співробітників правоохоронних органів як складова частина. Своєю чергою в освітніх організаціях системи МВС України вона тісно і нерозривно пов'язана з іншими спеціальними дисциплінами. Основним напрямком розвитку вогневої підготовки є пошук засобів і методів, а також ефективних шляхів удосконалення вмінь і навичок, спрямованих на приведення якості професійної підготовки до сучасних вимог.

Формування професійних знань, умінь та навичок майбутніх офіцерів поліції неможливе без застосування сучасних форм та методів навчання і використання новітніх технологій. Особливість вогневої підготовки визначається тим, що необхідно максимально ефективно використовувати навчальний час, матеріальне забезпечення та методики викладання [4, с. 317]. Опанування вогневої підготовки передбачає озброєння спеціальними теоретичними знаннями та формування спеціальних умінь і навичок, серед яких – усунення затримок під час стрільби; уміле та безпечне поводження з вогнепальною зброєю; швидкісне діставання пістолета з кобури та приведення його в бойову готовність; правильне утримання вогнепальної зброї; виконання прийомів швидкісної стрільби в різних умовах, з різних положень [5, с. 319–321].

Розглянемо деякі українські важливі, на нашу думку, спеціальні вправи та тренування під час проведення навчальних занять зі стрільби.

Одним з основних елементів підготовки висококваліфікованого стрілка є тренування вхолосту, коли студент/курсант відпрацьовує прийоми і правила стрільби з вогнепальної зброї без використання патронів [6, с. 247].

Для кращого засвоєння навчального матеріалу на такому етапі використовуються різні форми тренування без патронів [7]:

- заняття з відпрацювання прийомів і правил стрільби, дій, що подаються командам з навчальною зброєю у складі навчальної групи, навчальної зміни та індивідуально;

- відпрацювання нормативів.

Далі виконуються найпростіші вправи курсу стрільб, які не передбачають обмеження за часом. Для початку з однієї руки, оскільки утримання пістолета однією рукою є базою, основою для подальшого переходу на роботу з двох рук, а також з різних положень. Після успішного освоєння стрільби з однієї руки необхідний перехід на роботу двома руками. Нерідко під час стрільби з двох рук стрілок позбавляється помилок, які допускав раніше. Це можна пояснити тим, що, розподіляючи зусилля щодо утримання пістолета між двома руками, стрілок може «вимкнути» ті групи м'язів, які здійснюють неконтрольовані скорочення, що призводять до помилок.

У разі подальшого вдосконалення навичок поводження зі зброєю необхідно освоїти елементи техніки стрільби в обмежений час, з різних положень, після пересування, з використанням укриттів, а також в умовах обмеженої видимості. Для вирішення поставлених завдань на заняттях можна використовувати: звуковий таймер, секундомір; тренажери з навчальною зброєю; макет укриття від противника; установку, що створює світлозвукові сигнали; пристрій, що імітує освітлення цілі в нічних умовах; макет транспортного засобу з імітацією його руху тощо.

Розумові процеси особливо ускладнені, коли співробітник поліції змушений діяти в незвичній для нього ситуації. З огляду на це для цілеспрямованого розвитку і вдосконалення найбільш важливих для діяльності стрілка якостей, можуть бути підібрані спеціальні вправи, що застосовуються в процесі фізичної підготовки. Вправи повинні бути подібними за своєю руховою структурою і характером нервово-м'язових зусиль із спеціалізованими

рухами, властивими стрільбі з пістолета. Потім ті ж дії проводяться із закритими очима. Після такого тренування робота зі зброєю поодиноці, в т. ч. і «наосліп», стає звичною, розробляється моторика і рефлекторна робота. Ці дії необхідно довести до автоматизму. Іншими словами, студент/курсант повинен за час навчання отримати стійку навичку – звичку до зброї.

Також украй важливим у сучасних умовах є використання інноваційних форм, методик навчання і новітніх науково-технічних засобів. Так, науковці С. Гаврік та А. Черніков, наголошуючи на важливості стрілецької підготовленості майбутніх працівників Національної поліції, вказують, що гарантом життя та здоров'я поліцейського у разі вогневого контакту зі злочинцем є швидкі дії, пов'язані із застосуванням вогнепальної зброї. На думку дослідників, в освітній процес майбутніх правоохоронців необхідно запроваджувати елементи імітаційного моделювання [8].

Для подальшого вдосконалення та розвитку навичок, а також для того щоб наблизити заняття до реальних умов, необхідно виконувати вправи, що відтворюють різні ситуації і моделюють застосування зброї. Для здійснення таких практичних занять необхідна організація міжкафедральних занять спільно з викладачами фізичної і тактичної підготовки.

В основі сучасних методик на практичних кафедрах в освітньому процесі лежить комплексно-імітаційне або імітаційно-ігрове моделювання діяльності правоохоронних органів у різних умовах, а саме відтворення в умовах навчання з тією чи іншою мірою відповідності процесів, що відбуваються у реальній системі. Побудова моделей та організація роботи студентів/курсантів дає можливість відобразити в навчальному процесі різні види професійної діяльності і формувати професійно-спеціалізовані компетенції в умовах служби.

Комплексно-імітаційне, або імітаційно-ігрове моделювання, – це аналог професійної діяльності: чим вона складніша, тим глибше процес становлення професіоналізму учасників, тим багатшим є потенціал професійно-спеціалізованих компетенцій і можливостей того, хто навчається. Моделювання типових ситуацій у навчальному процесі втілює в дію принципи раціональної організації діяльності в професії і дає простір для самовираження, задовольняє її учасників, стимулює їх самостійність і активність, потребу в придбанні професійних компетенцій, необхідних у практичній професійній діяльності.

Сучасна вогнева підготовка може бути успішною у разі добре обладнаної навчально-матеріальної бази, що дозволяє створювати мішені, обстановку й умови, максимально наближені до реальних. Спеціальні вправи з елементами практичної стрільби можуть виконуватися після фізичного навантаження або під час такого з використанням укриття від противника, у спеціально створених умовах зі слабким освітленням цілі (близьким до нічних). Можна використовувати світлозвуковий пристрій, що створює реальний звуковий та світловий супровід вправ. Під час виконання вправ такого виду можна споряджати магазин упереміш з одним або декількома навчальними патронами для імітації застримок у разі стрільби і навчання стрільців практичних навичок їх усунення, а також виставляти штрафні мішені, які вражати забороняється.

З цією метою у процесі вогневої підготовки використовуються полігони або закриті тири, що дозволяють моделювати раптово появу і переміщення цілей, шуми і звуки, характерні для екстремальної обстановки, вогонь у відповідь супротивнику. Нерідко вони обладнуються кіноекранами, комп'ютерами, засобами імітації ускладненої обстановки (наприклад, вибухів гранат і мін, пожеж, диму). Активніше стали використовуватися комп'ютерні програми, що передають на екран-мішень комп'ютера зображення правопорушника у заданих ситуаціях (з наве-

деною зброєю, із захопленням заручником, у разі втечі нападника і т. ін.).

Так, наприклад, у США під час підготовки поліцейських використовуються електронні тири – навчальні класи з екраном 2х2 м з увігнутою поверхнею, у разі демонстрації на якому створюється ілюзія об'ємного простору. У разі виконання вправи на екрані створюється ситуація, сприймаючи яку студент/курсант повинен прийняти рішення на застосування зброї, оцінюючи його правомірність, і зробити «постріли». На екрані під впливом лазера відразу з'являються позначки: у разі промаху – синього кольору, у разі поранення – жовтого, у разі попадання в життєво важливу точку тіла (смертельне поранення) – червоного. У нижній частині екрана після закінчення вправ з'являються показники: час того, хто стріляв, кількість зроблених пострілів, якості влучень і кількість промахів [9].

Відомо, що сильний психологічний вплив, особливо на новачків, здійснює свист куль, що пролітають поруч. Завичай імітація таких звуків проводиться за допомогою магнітофонів. Безперечно, корисний і тренажер із видом противника, що раптово вихоплює пістолет. Завдання того, хто навчається, – вловити початок дій противника і попередити його у вихоплюванні свого пістолета з кобури і проведенні пострілу. Тренажер фіксує і звіряє час дій супротивників, показуючи, хто випередив і наскільки. Відпрацьовується дія з вийманням пістолета з кобури, яка розташована у різних місцях (прикріплена до поясного ремня спереду або ззаду, на плечі або під пахвою, на носі та ін.).

У вітчизняних освітніх закладах нині майже не використовуються практичні заняття зі стрільб із виконанням ухиляючих дій (різкою зміною позиції, падінням, перекатом, шкереберть, застосуванням кривої відходу з лінії вогню – «маятника» та ін.). Вони повинні супроводжуватися імітацією стрільби з виконанням частих і глибоких нахилів, виступів у сторони, поворотів тулуба, стрімких присідань, бігу з постійним візуальним контролем дій противника. У США для імітації стрільби супротивника застосовують спеціальні пістолети, заряджені фарбувальними кулями. Попадання такої кулі в поліцейського, який нехтує заходами безпеки, викликає в «героя» хворобливі думки, і він тоді починає серйозно намагатися, щоб не бути убитим або пораненим [9].

Високу ефективність організації практичних занять підтверджує поточно-груповий спосіб, а також використання на заняттях відеокамери у сукупності з мультимедійним проектором, що дозволяють у режимі реального часу демонструвати для всієї навчальної аудиторії будь-які дії та інформацію. Так, демонстрація на екрані виконаного нормативу дозволяє викладачеві економити час за рахунок одноразового показу правильного порядку і способу його виконання всім присутнім, задіяти в розборі типових помилок весь континент студентів, застосовувати широкий арсенал прийомів і методів активізації учнів.

Окремої уваги, на наш погляд, заслуговує використання анімаційних програм і анімованих плакатів, інтерактивних навчальних програм, а також навчальних відеофільмів, у т. ч. підготовлених колективами кафедр вогневої підготовки університетів.

Відомо, що багаторазове повторення і аналіз виконаних вправ сприяють закріпленню в підсвідомості і м'язовій пам'яті необхідних рухових дій і пов'язаних з ними м'язових зусиль. У зв'язку з цим під час навчання техніки влучного пострілу варто використовувати лазерні стрілецькі тренажери (наприклад, «Рубін», ЛТ-110ПМ, ЛСК М430 (УБ), ЛТ-111), що забезпечують візуальний контроль за діями учнів і комп'ютерну обробку результатів стрільби. Наприклад, впроваджені у навчання у деяких закладах тренажер «СКАТ» дозволяє проводити заняття з навчання прийомів стрільби з різних зразків стрілецької зброї, яка використовується як в армії, так

і в інших силових структурах. Установка додаткової програми «Тренувальні вправи», призначеної для роботи у складі інтерактивного тиру «Рубін», дозволяє вхолосту (без витрати боєприпасів) відпрацьовувати техніку прицілювання, перенесення вогню, зміни швидкостей прицілювання, прицілювання в русі, стрільби у разі зміни положень [10]. Новими та актуальними для використання під час викладання дисципліни «Вогнева підготовка» розробками також є:

– інтерактивний стрілецький тренажер «Захисник Вітчизни» – програмно-апаратний комплекс, за допомогою якого викладач може ефективно формувати у своїх студентів навички прицільної стрільби з гвинтівки, автомата та пістолета;

– інтерактивна модель «Учись влучно стріляти», яка складається з трьох компонентів: 1) емулятора (візуалізації стрілецького тиру); 2) розрахункової частини, в якій є можливість проводити розрахунки визначення зон ураження цілі та безпечну зону, а також створювати умови стрільби через перешкоду (стіна, кущі тощо) та, змінюючи точку прицілювання, аналізувати зміну форми траєкторії польоту кулі; 3) вкладки з довідковим теоретичним матеріалом з основ і правил стрільби; порядку роботи з програмою; завдань та прикладу виконання розрахунково-графічної роботи, яка дозволяє проводити електронний моніторинг рівня знань з такого модулю [11, с. 188–189];

– автоматизоване робоче місце «Приведення зброї до нормального бою», основна суть якого полягає у моделюванні реальних результатів перевірки бою стрілецької зброї, за допомогою ПЗ та оптичних приладів із візуалізацією їх на моніторі ПЕОМ [11, с. 189].

Отже, імітаційні засоби мають колосальну силу навчально-розвивального впливу. Вони створюють особливе поле емоційного зараження, у яке потрапляє учасник і здобуває досвід емоційних переживань [12]. Заохпленість практичного заняття шляхом моделювання ситуацій полегшує процес засвоєння знань, робить його менш драматичним. Одержання нових знань і усвідомлення того, що необхідні результати отримані, викликають емоційний підйом студентів/курсантів, що надалі впливає на ефективність службової діяльності майбутнього фахівця.

Натепер технічні можливості дозволяють виготовляти мультимедійні бойові і пневматичні тири, мобільні мішені

для кульової стрільби. Через їхню велику вартість не кожна організація здатна придбати ці тренажерні засоби, а відсутність тирів і стрільбищ в освітніх організаціях, слабка технічна оснащеність не дозволяють проводити заняття на високому методичному рівні.

Висновки. Таким чином, зі зміною умов і вимог до професійної підготовки майбутніх захисників правопорядку виникає необхідність вводити в процес навчання методіку практичної стрільби, наочні і технічні засоби. Система підготовки з використанням як старих, що добре зарекомендували себе, методів навчання, так і з використанням нововведених сучасних вправ з елементами практичної стрільби, безумовно, сприятиме наближенню навчального процесу з дисципліни «Вогнева підготовка» до вимог, що висувуються до поліцейського у сучасних умовах.

Отримані знання та навички дозволять співробітнику більш якісно виконувати покладені на поліцейського обов'язки, певнено почуватися під час несення служби з охорони громадського порядку, в момент затримання правопорушників, а також не переживати за результат на контрольних стрільбах, отримувати задоволення від виконання навчальних вправ.

Задля досягнення мети якісного та ефективного вдосконалення методіки проведення практичних занять з дисципліни «Вогнева підготовка» у майбутніх працівників правоохоронних органів на базі університетів, які готують кадри для роботи в правоохоронних органах, повинні бути створені такі умови, як: ефективна матеріально-технічна база; навчально-практичні місця для організації роботи в особливих умовах діяльності; спеціалізовані аудиторії.

Використання сучасних технологій під час навчання стрільби має великі перспективи. Саме притаманна процесу формування стійких навичок стрільби з бойової зброї специфіка зумовила пошук і застосування досягнень сучасних інформаційних технологій у навчально-тренувальному процесі для досягнення поставлених цілей і завдань навчання. Причому застосування сучасних технологій навчання в процесі занять з дисципліни «Вогнева підготовка» спрямоване на підвищення якості підготовки компетентних і висококваліфікованих кадрів для системи МВС України, які показують «на виході» достатній рівень набутих знань, умінь і навичок поведінки зі зброєю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>. (дата звернення: 26.04.2021).
2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ МВС України від 26.01.2016 року № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 26.04.2021).
3. Рец В.В. Роль занять з вогневої підготовки у професійній підготовці майбутніх поліцейських. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук. пр. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2018. 246 с. С. 220–222.
4. Воробець Х.О. Використання новітніх методик під час викладання дисципліни «Вогнева підготовка» у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук. пр. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2019. 364 с. С. 316–318.
5. Бондаренко В.В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями : монографія. Київ : ФОП Кандиба Т.П., 2018. 524 с.
6. Парахина Е.В., Мерзликин Р.А. Отработка приемов и правил стрельбы без патронов как основа обучения применения табельного оружия. *Подготовка кадров для силовых структур: современные направления и образовательные технологии* : материалы двадцатой Всероссийской научно-методической конференции. 2015. С. 247–250.
7. Корсаков Ю.В. Роль специальных упражнений при проведении учебных занятий по стрельбе. *Интернет-журнал «Мир науки»*. 2018, № 5. URL: <https://mir-nauki.com/PDF/20PDMN518.pdf> (дата звернення: 27.04.2021).
8. Гаврик С.Ю., Черников А.И. Совершенствование огневой подготовки полицейских. *Особенности подготовки полицейских в условиях реформування системи МВС України* : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 трав. 2016 р.). МВС України, Департамент патрульної поліції України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. С. 111–116.
9. Рабазанов С.И. Некоторые вопросы анализа зарубежного опыта огневой подготовки сотрудников правоохранительных органов. *Педагогические науки*. 2016. № 50-2. URL: <https://novainfo.ru/article/7622> (дата звернення: 27.04.2021).
10. Штофель Д.Х., Навроцька К.С., Ващук Л.В. Сучасний стан, перспективи розвитку і застосування стрілецьких тренажерів у вогневій підготовці (за матеріалами вітчизняних і закордонних виставок) : *матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ* (м. Вінниця, 14–23 березня 2018 р.), ВНТУ. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20882/4236.pdf?sequence=3> (дата звернення: 29.04.2021).
11. Семенов В.І., Лавров О.Ю., Гришин М.В., Руденко М.М., Кравчук А.М. Комплексний підхід до навчання вогневої підготовки з використанням інноваційних технологій. *Системи озброєння і військова техніка*. 2015. № 1(41). С. 186–190.
12. Гурський В.С. Теоретичне обґрунтування використання імітаційних засобів для розвитку професійно важливих якостей працівників спецпідрозділів Міністерства внутрішніх справ України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Випуск 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps_2013_3_28 (дата звернення: 29.04.2021).